

פתרון הבחינה

תנ"ך

קיץ תש"פ, 2020, שאלון: 1381
מוגש ע"י מורה לתנ"ך של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

השאלות

הנבחנים נדרשו לענות על חמש מהשאלות 1-8 (לכל שאלה - 20 נקודות):

שאלה 1

סעיף א'

בפסוקים אלה, ניתן לראות נערה שאינה מצייתת לנורמות החברתיות המקובלות, ואינה מצייתת לחוקי החברה הפטריארכלית, הדורשים מאישה להישאר בבית, להיות צנועה, להישמע לאביה ואחיה.

דוגמאות לכך (על הנבחן להביא שתי דוגמאות):

- "ישקני מנשיקות פיהו..." – הנערה מצהירה על אהבתה ועל תשוקתה לדוד, ומבקשת שינשק אותה.

- "משכני אחרוך נרוצה הביאני המלך חדריו..." – הנערה מבקשת מהאהוב שיקח אותה לחדרו.

- "...כרמי שלי לא נטרתי" – הנערה מסבירה לחברותיה שאחיה כעסו עליה בגלל שלא שמרה על גופה, על בתוליה.

- "הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהריים..." – הנערה מבקשת מהדוד שיגיד לה היכן ישהה במהלך הפסקת הצהריים שלו, בכדי שתוכל לבוא ולהיפגש עימו.

יתקבלו דוגמאות נוספות.

סעיף ב'

יש הטוענים כי הנערה גאה ביופייה ובצבע עורה, לדבריה "שחורה אני ונאווה", כלומר מדובר בו' החיבור, היא שחורה וגם יפה. לראייה: "כאוהלי קידר כיריעות שלמה" - היא משווה את עצמה לאוהלים של שבטים נודדים, וליריעות אוהליו של שלמה, שהיו שחורים ויפים. מנגד, יש הטוענים כי הנערה חושבת שצבע עורה אינו יפה, לדבריה "שחורה אני ונאווה", כלומר מדובר בו' הניגוד, למרות צבע עורה השחור שאינו נחשב ליפה, היא עדיין יפה. לראייה: "אל תראוני שאני שחרחרת שזפתני השמש בני אמי נחרו בי שמני נטרה את הכרמים" - הנערה מצטדקת ומתרת את צבע עורה בפני בנות ירושלים, ואומרת שבגלל שהאחים שלה הענישו אותה לשמור על הכרמים, צבע עורה השחור.

שאלה 2

סעיף א'

(1) המתח בין משאלות לאיסורים בקטע משיר השירים ג':

משאלתה של הנערה היא למצוא את אהובה: "על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי", ולכן היא יוצאת לחפש אותו: "אקומה נא ואסובבה בעיר... אבקשה את שאהבה נפשי". מעשה זה נחשב כאסור בתקופה המקראית, הוא אינו תואם את הנורמות החברתיות המקובלות ואת רוח התקופה הפטריארכלית. אין זה מקובל שנערה תצא לחפש אחר אהובה, ובטח שלא תוך שיטוט בלילות ברחובות העיר.

(2) על פי דברי פרדס, השומרים מסמלים "כוח מרסן". לפי דברי פרדס כאשר נראה שהתשוקה היא מעבר לשליטה, מופיע כוח מרסן כלשהו. הנערה המחפשת אחר אהובה, מתארת את שיטוטה בלילות אחר מושא תשוקתה. במהלך חיפושיה, היא נתקלת בשומרים הסובבים בעיר, הם בבחינת "כוח מרסן", מטיל מרות.

סעיף ב'

האירועים המתוארים בקטע התרחשו בחלום בלבד (על התלמיד לבסס על שני רמזים מהקטע ולהסבירם):

- "על משכבי בלילות" – ביטוי זה רומז על כך שהנערה שוכבת במיטתה בלילה וחולמת.
- "אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחובות אבקשה את שאהבה נפשי" – אין זה הגיוני שנערה בתקופה הפטריארכלית, תצא בלילה לרחובות העיר לחפש אחר אהובה, לכן ניתן להניח שמדובר בחלום.
- "מצאוני השומרים הסובבים בעיר" – השומרים בעיר מוצאים את הנערה, שפונה אליהם בשאלה אם ראו את אהובה. מעשה זה אינו תואם את אופי התקופה המקראית. נערה לא תפנה אל אנשים זרים באמצע הלילה, ואף השומרים לא ירשו זאת. לכן ניתן להניח שמדובר בחלום.
- "עד שמצאתי את שאהבה נפשי... עד שהבאתיו אל בית אמי..." – אין זה מקובל שנערה תביא את אהובה, אל בית הוריה, לכן ניתן להניח שזהו חלום.

שאלה 3

סעיף א'

היפוך במצבן של נעמי ושל רות (על התלמיד להביא דוגמה אחת לכל היפוך ולהסבירה):

נעמי: נעמי מאבדת את בעלה ושני ילדיה ונותרת חסרת כל: "ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה". מצבה מתהפך לטובה, לאחר שבעז גואל את רות (ואת אדמת משפחת אלימלך): "ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך ה' אשר לא השבית לך גאל... והיה לך למשיב נפש ולכלכל את שיבתך...". – עתה יש לה משפחה (והמשכיות לשם משפחת בעלה) ומי שידאג לכלכלה.

רות: רות מאבדת את בעלה ונותרת חסרת כל: "וימתו גם שניהם מחלון וכליון". מצבה מתהפך לטובה, עם נישואיה לבעז, הדואג לה: "ויקח בעז את רות לו לאשה....".

או: מצבה מתהפך לטובה והיא זוכה להיות הסבתא רבתא של דוד המלך: "...ותקראנה שמו עבד הוא אבי ישי אבי דוד".

סעיף ב'

ערך הבא לידי ביטוי בפסוקים (על התלמיד להציג ערך אחד להסבירו ולבסס):

- ערך של אחווה / רעות – רות מתעקשת לדבוק בנעמי, היא מתעקשת לחזור איתה אל יהודה. רות עושה זאת מתוך דאגה ואהבה לנעמי. ביסוס: "ותאמר רות אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך כי אל אשר תלכי אלך...".
 - ערך של דאגה לזולת – נעמי נותרת חסרת כל במואב, בארץ זרה, ללא משפחה ורכוש. רות דואגת לה ומתעקשת לדבוק בה ולחזור עימה ליהודה. ביסוס: "ותאמר רות אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך כי אל אשר תלכי אלך...".
- או:** נעמי דואגת לכלותיה, היא אינה רוצה שהן תישארנה אלמנות והיא מייחלת לכך שהן תינשאנה בשנית, לכן היא מתעקשת שלא ידבקו בה ושיחזרו לביתן. ביסוס: "ותאמר נעמי שבנה בנתי למה תלכנה עמי....". **או:** "כי מר לי מאוד מכך".
- ערך של דאגה לקשיש / כיבוד הורים – נעמי הקשישה, חמותה של רות, נותרת חסרת כל במואב ונחושה לשוב ליהודה. רות כלתה הצעירה, דבקה בה ומתעקשת לשוב איתה ליהודה ולדאוג לה. ביסוס: "ותאמר רות אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך כי אל אשר תלכי אלך...".

תיתכנה תשובות נוספות.

שאלה 4

סעיף א'

לפי הקטע ניתן לומר שבדרך הפעולה של רות, בנסיון שלה להתקרב לבעז, בא לידי ביטוי החשש מ"מראית עין", מכך שהתנהגותה תיראה לא ראויה בעיני אחרים. בכדי להימנע מכך, רות עושה מספר פעולות.

דוגמאות (על התלמיד להביא שתי דוגמאות):

- "ותבא בלט..." – רות מגיעה אל הגורן בחשאי, כדי שלא יראו אותה ויפרשו את התנהגותה כלא ראויה.

- "ותאמר אנכי רות אמתך ופרשת כנפך על אמתך כי גאל אתה" – כאשר בעז מתעורר נבהל ושואל לזהותה, היא אינה מסתירה ממנו את שמה ואת כוונתה, כדי שהתנהגותה לא תתפרש בצורה לא ראויה.

- "ותקם בטרם יכיר איש את רעהו..." – רות עוזבת את הגורן בשעת בוקר מוקדמת, בכדי שלא יזהו אותה וכדי שלא יודע לאיש שבילתה את הלילה בגורן.
 -"...ותגד לה את כל אשר עשה לה האיש" – כאשר רות חוזרת לנעמי, היא מספרת לה את כל אשר אירע באותו הלילה, בכדי שנעמי לא תחשוב שהתנהגה בצורה לא ראויה, שעשתה מעשים לא נאותים.

סעיף ב'

על התלמיד להסביר אחד מהטיעונים:

נעמי פעלה למען טובתה האישית: נעמי מנחה את רות כיצד לפעול כדי להביא לגאולתה על ידי בעז. נעמי עשתה זאת מתוך דאגה לטובתה האישית, מתוך ידיעה שבעז ידאג גם לכלכלתה. ובנוסף לכך, מתוך רצון להמשכיות שם משפחת בעלה המת.

או:

נעמי פעלה למען טובתה של רות: נעמי דאגה שמא רות תישאר לבד, ללא בעל וילדים, ללא תמיכה כלכלית. ולכן, ברגע שזיהתה את ההזדמנות לגאולה, שלחה את רות להתחבב על בעז, בכדי שיהיה מי שיכלכל אותה, יתחתן איתה וילד איתה ילדים.

שאלה 5

סעיף א'

בפסוקים אלה, קהלת מנסה למצוא טעם ומשמעות לחייו, וזאת באמצעות התנסויות שונות

(על התלמיד לציין שתי דוגמאות להתנסויות):

- "אנסכה בשמחה וראה בטוב" - קהלת מתנסה בשמחה והוללות.

- "תרתי בלבי למשוך ביין את בשרי" - קהלת מתנסה בשתיית אלכוהול.

- "וגדלתי והוספתי מכל שהיה לפני בירושלים..." - קהלת, בזכות חכמתו, מצליח להיות העשיר מכולם.

- "וכל אשר שאלו עיני לא אצלתי מהם..." - קהלת לא מנע מעצמו תענוגות והתנסויות, עשה כל מה שרצה.

המסקנה שהסיק קהלת בעקבות התנסויות אלה היא שהכל "הבל הבלים" הכל חסר משמעות ואין שום תועלת למעשי האדם.

סעיף ב'

(1) יש הטוענים כי בחלקו הראשון של פסוק 24, מובע המסר העיקרי בספר קהלת: תכלית האדם בעולם היא ליהנות מכל עמלו, לאכול ולשתות.

(2) לדעתי, אין ברעיון זה נחמה בעבור קהלת, היות ומבחינתו כל העבודה הקשה של האדם גורמת לו לכעס, לכאב ולנדודי שינה. בנוסף, גם היכולת ליהנות מהחיים נתונה לאדם מהאלוהים, ולכן גם לזה אין משמעות.

שאלה 6

סעיף א'

מסגרת החיים שבה נתון האדם בעולם (על התלמיד להציג שתי דוגמאות ולהסביר):

האדם נתון במסגרת חיים הנעה בין שני קצוות, בין הטוב לבין הרע, בין ניגודים שונים בחיים, לדוגמה: "עת ללדת ועת למות"; "עת לבכות ועת לשחוק"; "עת ספוד ועת רקוד" (תיתכנה עוד דוגמאות).

אז: האדם נתון במסגרת חיים שנקבעה מראש על ידי ה' והאדם אינו יכול לשנותה. כל האירועים במסגרת חייו של האדם, נקבעו על ידי ה'. לדוגמה: "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים"; "ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם אליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע".

סעיף ב'

(1) על פי פסוק 17, השחיתות המשפטית עשויה להיפתר בעולם הבא, שם ה' ישפוט בצדק וייעשה דין כהלכתו.

(2) על פי פסוקים 18-22, קהלת מטיל ספק בקיומו של העולם הבא. לפי דבריו, האדם והבהמה שווים, שניהם מתים ונטמנים באדמה ורוח זהה יש בהם. לדבריו אין לדעת אם אכן רוח האדם עולה למעלה.

לכן, הפתרון המוצע בפסוק 17, שהשחיתות המשפטית תיפתר בעולם הבא, הוא חסר משמעות.

שאלה 7**סעיף א'**

בקטע ניתן לראות ראיות להשתלבותם של מרדכי ואסתר בחברה הפרסית.

מרדכי (על התלמיד להביא דוגמא אחת למרדכי):

- "איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי..." - השם **מרדכי** הוא השתקפות של האל הבבלי 'מרדוך', המעיד על התבוללות.

- "אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה..." - המשפחה של מרדכי בחרה שלא לחזור לארץ ישראל לאחר הצהרת כורש, אלא להישאר בפרס, דבר המעיד על השתלבותם בחברה הפרסית.

- "ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר הנשים..." - נוכחותו של מרדכי באזור חצר המלוכה, מעידה על היותו בעל תפקיד בחצר המלך.

אסתר:

- "ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דדו..." - השם **אסתר** הוא השתקפות של שמה של האלה 'אישתר', דבר המעיד על התבוללות.

- "ויהאב המלך את אסתר... וישם כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי" - אסתר זוכה בתפקיד מלכת פרס.

סעיף ב'

(1) על פי פסוק 10, מרדכי ציווה על אסתר לא לספר לאף אחד על מוצאה, על כך שהיא יהודיה. לדעתי, הסיבה לכך שהוא ציווה עליה לא לספר על מוצאה, היא בגלל שחשש שבמידה ויוודע למישהו על מוצאה, יפגעו בה בגלל שנאת יהודים. **או**: בגלל שחשש שבמידה ויוודע לאחשוורוש על מוצאה, היא תישאר במעמד של "פילגש" ולא תוכל להיות מוכתרת למלכה.

(2) הקושי שמעוררים חז"ל בשאלתם הוא כיצד יתכן שאסתר מתחתנת עם אחשוורוש, והרי הוא גבר ערל, כלומר, לא יהודי. הפתרון האפשרי לקושי זה, הוא שהמטרה מקדשת את האמצעים. כלומר, בשביל לעשות מהלך גדול בהיסטוריה (לאסתר יהיה תפקיד מרכזי בהצלת העם היהודי בהמשך המגילה), ניתן לחרוג מהכללים (לחתן את אסתר עם איש לא יהודי).

שאלה 8**סעיף א'**

פעולות של אסתר המלמדות על חוכמתה ועורמתה (על התלמיד להסביר שתי פעולות):

- "...ותלבש אסתר מלכות ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית נכח בית המלך והמלך יושב על כסא מלכותו" - אסתר מגיעה אל חצר המלך לבושה בבגדי מלכות, מתוך כוונה לעורר את סקרנות המלך, כדי שיאשר את נוכחותה גם מבלי שהוזמנה: "ויהי כראות המלך את אסתר עמדת בחצר נשאה חן בעיניו".

- "ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי לוי" - המלך הנלהב מנוכחותה של אסתר בחצרו, תוהה לרצונה, אך היא אינה ממהרת להודיע לו על כוונותיה. היא מזמינה אותו ואת המן למשתה, מתוך רצון לעורר את סקרנותו וגם את חשדו בהמן, כדי להביא להצלת עמה בסופו של דבר.

- "אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי... יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך" – אסתר אינה ממהרת לחשוף את כוונותיה לפני המלך במשתה הראשון, היא מזמינה אותו ואת המן למשתה נוסף למחרת היום, ובכך היא מגבירה את סקרנות המלך לרצונה וגם את חשדו בהמן.

סעיף ב'

האירוניה בפסוקים אלה: מקורביו של המן מציעים לו לתלות את מרדכי שאותו הוא שונא, על עץ גבוה. המן מרוצה מאוד מהרעיון ומכין עץ לתליית מרדכי: "ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עץ גבה... ויתלו את מרדכי עליו... ויטב הדבר לסני המן ויעש העץ". אך בסופו של דבר, המן הוא זה שנתלה על העץ שהכין בעצמו: "ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי".